

Спеціалізована загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №8
з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів

Година психолога

«Ні насильству»

Підготували:

Соціальний педагог Швець Ю.О.

Практичний психолог Українець Л.П.

Нормативно-правова база щодо захисту дітей від жорстокого ставлення

Конвенція про права дитини

Наказ МОН «Про вжиття заходів щодо запобігання насильству над дітьми»

Наказ Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерство освіти й науки України, Міністерства охорони здоров'я України «порядок розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення»

Закон України «Про охорону дитинства»

Закон України «Про освіту»

Насильство — це застосування силових методів, або психологічного тиску за допомогою погроз, свідомо спрямованих на слабких або тих хто не може чинити опір. Тобто, будь-яке застосування сили по відношенню до беззахисних

Насильство - це демонстрація сили для надання впливу або знищення.

Приклади форм фізичного насильства: штовхання, копняки, запотиличники, викручування рук, кусання, дряпання, висмикування волосся, тягання за вуха, побиття за допомогою будь-яких речей, підставляння ноги, придушення тощо.

Приклад форм психологічного насильства: прізвиська, образи, навішування ярликів, порівняння, підкреслювання фізичних і психологічних «вад», ігнорування, групове цькування, вживання ненормативної лексики тощо.

Приклад форм сексуальної агресії серед дітей: дотики до інтимних частин тіла дитини, пропозиції статевого характеру, імітування статевого акту відносно іншої дитини, акцентування уваги на статевих ознаках тощо.

Приклади проявів нехтування потребами дитини: псування речей, відбирання їжі, насміхання над інтересами, неприйняття точки зору, відкидання тощо.

Скажімо, такі мінімальні вияви агресії як дружні штовхання, постійні запізнення на заняття, ігнорування зауважень вчителя, засмічення приміщень школи є, на перший погляд, відносно безпечними. Але вони є свого роду прологом до більш серйозних і загрозливих форм агресивної поведінки. Брак несхвальної оцінки та реакції на мінімальну агресію стане стимулом для посилення рівня деструктивної поведінки і може призвести до тяжких проявів як напади на ровесників або вчителів, зневажання гідності інших людей.

Основним правилом, яке має стати наріжним каменем будь якої виховної діяльності, є таке: **«жодного заохочення для агресії»**.

У той же час є небезпека занесення до списку агресивних діянь щонайменших проявів природної активності (або навіть гіперактивності) дитини. Тому необхідно вміти розрізняти агресію та гру або жвавість, для того щоб визначитися з необхідністю втручання у ситуацію.

Агресія (лат. *aggressio* — напад) — це мотивована деструктивна поведінка, яка суперечить нормам та правилам співіснування людей у суспільстві.

Агресивна поведінка - це поведінка, метою якої є нанесення шкоди певному об'єкту або людині. Агресивна орієнтація проявляється в діях, спрямованих проти особистості, і виражається в образах, насильстві, вбивствах тощо.

Агресія у підлітків є результатом викривленого процесу соціалізації, жорстокого ставлення до них тощо. Психолог Е. Фромм поділяв агресію на «злаякісну» — «пристрасть до абсолютного панування над іншою живою істотою і бажання руйнувати» — і «доброякісну» — «поводження, пов'язане з обороною та відповідною реакцією на загрозу». Найчастіше спостерігається доброякісна агресія, що виявляється як псевдоагресія й оборонна агресія. До псевдоагресії відносять ненавмисну агресію й агресію як самоствердження.

Ненавмисна агресія — це випадкове завдання шкоди людині. Досить поширеними є випадки, особливо в молодшому підлітковому віці, коли хтось когось штовхнув або вдарив випадково, ненавмисно. При цьому якими б не були наслідки цих випадків, їх наявність свідчить лише про те, що підліток розгальмований, надмірно збудливий. Він не відчуває меж дозволеного в грі або витівці й у результаті зносить на своєму шляху геть усе.

Агресія як спроба самоствердитися проявляється у виборюванні певного свого місця в групі (з одного боку, цінується групою, а з іншого — дає відчуття захищеності та права на безкарність з боку тієї ж групи) і в спілкуванні з дорослими (батьками, учителями). У навчанні підліток ніби «відпрацьовує» зароджувані лідерські тенденції, стаючи ситуативним лідером, у якого є підлеглі, що слухаються його розпоряджень. У спілкуванні зі старшими підліток демонструє протест проти фальші, яку підлітки відчувають з боку дорослих людей.

Специфічна особливість оборонної агресії полягає в тому, що вона супроводжується гнівом. А гнів — це реакція дитини на порушення значущої для неї системи життєвих цінностей, які для кожного можуть мати свої

специфічні ознаки. Для когось значущим може бути факт фізичної образи, для іншого — образливе слово, для третього — заборона чого-небудь тощо. У результаті підліток починає бурхливо протестувати. Слід враховувати, що ці реакції мають чіткий зв'язок з типом вищої нервової діяльності. Слабкий, астеничний підліток заплаче, замкнеться в собі, а сильний, стеничний за своїм психотипом учень кине́ться давати здачі.

Цікаво відзначити, що, на думку психотерапевта В. Оклендера, агресивне поводження пов'язане насамперед з оточенням, а не з внутрішніми спонуканнями дитини, з її внутрішнім прагненням учинити так, а не інакше. Він уважав, що саме оточення (а не внутрішні труднощі) провокують дитину; якщо їй чогось і бракує, то це нездатність впоратися з оточенням, що викликає в ній почуття страху і гніву. Дитина, у свою чергу, не знає, як упоратися з почуттями, які породжує в ній це недружнє оточення. Іноді дитину сприймають як агресивну, якщо вона просто виявляє свій гнів. Тому, відзначає В. Оклендер, навчання культурних норм вираження гніву є профілактичним заходом і способом роботи з агресивними дітьми. Агресивну поведінку не можна вважати прямим проявом гніву, це, швидше за все, спроба уникнути прояву щирих почуттів.

Психологи виділяють ще один вид дитячої агресії — *інструментальну агресію*, що має певну мету: забезпечити, дістати необхідне або потрібне. З цим потрібним виникають чималі проблеми, тому що потрібне схоже на бажане. А сфера бажань підлітків настільки широка й різноманітна, що часом умовами її обмеження є лише нестача фантазії дитини. Через це величезні труднощі виникають у батьків розпещених підлітків, кожне «хочу» яких має бути виконане будь-що. Звичайно, такі діти агресивно налаштовані, якщо хтось заважає їм мати предмет їх бажання.

Американський психолог А. Бандура переконливо показав, що **агресивна поведінка** дійсно є **вивченою**. Ми засвоюємо її шляхом спостережень, власного досвіду, неодноразового відтворення у поведінці та здобутті схвалення за неї (наприклад, коли батько підбадьорює свого сина: «Ти ж чоловік, ти маєш дати їм всім в пику» або коли позитивний герой фільму перемагає всіх «поганих» персонажей, вбиваючи їх).

Можна говорити про три основні «школи» агресії: батьківський дім, школа, засоби масової інформації.

В сім'ї засвоєння агресивної поведінки дитиною може початися зі спостереження сварок батьків, фізичних покарань, досвіду знущань та образ, примусу «показати силу», схвалення за бійки з друзями або за приниження ровесників тощо.

Іншим місцем, де відбувається навчання агресії, є школа. Це пов'язано з агресивним характером неформальних груп однолітків, а іноді і з непрофесійною, надто жорсткою, агресивною поведінкою вчителів та вихователів.

Однак «найефективнішим» є навчання агресивній поведінці через поглинання змісту різних програм і фільмів у ЗМІ, активного залучення до

комп'ютерних ігор тощо. Прояви агресії в газетах, коміксах, фільмах, комп'ютерних іграх і програмах телебачення є різноманітними, і вони зазвичай породжують ефекти наслідування (особливо у молодших школярів та підлітків, в яких ще не сформований бар'єр критичності щодо «екранних» ситуацій). Серед найтипівіших наслідків постійного спостереження за агресією та насильством в ЗМІ є такі:

1. патерн (поведінкова модель) злочинця - безпосереднє копіювання зразків насильства;

2. патерн жертви - посилення тривожності, страхів, підозрілості, надмірна уважність до питань власної безпеки. Найчастіше ця модель формується в дівчат, завдяки тому, що жертвами насильства на екрані зазвичай виступають жінки. Однак останніми роками, через збільшення кінострічок та програм, де головними «мужніми» героями стають жінки, ця тенденція дещо послаблюється;

3. патерн свідка - байдужість до страждань інших, низька емпатія, нерозуміння того, що насильство несе біль. Найчастіше цей патерн спостерігається в надактивних гравців у рольові комп'ютерні ігри з агресивними сюжетами.

Отже, агресія, яку засвоює людина з ранніх років життя, є суспільно підтримуваною формою поведінки, тому її проявів так важко позбутися.

